

Ehdotus haitallisten vieraslajien torjuntaa koskevaksi hallintasuunnitelmaksi - EU:n kolmannen täydennysluettelon lajit

Lähde: Huusela, E., Jauni, M., Hyvönen, T., Herrero, A., Kuningas, S., Ruokonen, T., Seimola, T., Sorvari, J. Tuhkanen, E.-M. & Velmala, S. 2023. Ehdotus haitallisten vieraslajien hallintasuunnitelmaksi EU-luettelon kolmannen täydennysluettelon lajeille. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 115/2023. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 72 s. / EU-HAVI4-hanke. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-843-0>

1. Tausta

1.1. Haitalliset vieraslajit

Vieraslajit ovat ihmisen avustuksella uusille alueille levinneitä lajeja. EU:n vieraslajiasetuksen¹ mukaan vieraslajia pidetään haitallisena, jos sen tuonnin tai leviämisen on todettu uhkaavan tai haittaavan luonnon monimuotoisuutta ja siihen liittyviä ihmisten hyvinvointia ylläpitäviä ekosysteemipalveluita. Vieraslajien aiheuttamat riskit voivat nousta entistä suuremmiksi ilmastonmuutoksen edetessä, ja vieraslajit muutoinkin menestyvät voimakkaasti häiriytyissä ja muutetuissa elinympäristöissä. Toisaalta luonnonelinympäristöjen hyvä tila sen sijaan vähentää ja voi estää vieraslajien leviämistä.

Haitallisia vieraslajeja ei saa tuoda EU:n alueelle tai siirtää jäsenvaltiosta toiseen, kasvattaa, myydä tai muuten pitää hallussaan eikä päästää ympäristöön. Suomen on yhdessä muiden EU:n jäsenvaltioiden kanssa pyrittävä hävittämään alueellaan jo esiintyviä haitallisia vieraslajeja tai estämään niiden leviäminen.

Haitallisten vieraslajien hävittämisestä ja niiden leviämisen estämisestä käytetään jäljempänä nimitystä vieraslajien torjunta. Vieraslajien torjunnan tarkoituksena on turvata luonnon monimuotoisuutta ja ekosysteemien toimintaa sekä näihin perustuvia hyötyjä ihmisten hyvinvoinnille.

EU:n vieraslajiasetus edellyttää, että jäsenvaltioissa on käytössä tehokkaita hallintatoimenpiteitä laajalle levinneiden vieraslajien torjumiseksi. Jokainen jäsenvaltio päättää toimenpiteistä itse. Vieraslajiasetuksen mukaan toimenpiteet eivät saa kohtuuttomasti rasittaa ympäristöä, ja toimenpiteistä saatavien hyötyjen on oltava kustannuksia suuremmat. Jäsenvaltioiden on lisäksi asetettava toimenpiteet tärkeysjärjestykseen sen perusteella, kuinka suuri riski torjuttavista lajeista aiheutuu ja miten kustannustehokkaita toimenpiteet ovat. EU:n asetuksen mukaisesti hallintatoimenpiteillä ei saa olla haittavaikutuksia ympäristölle eikä ihmisten terveydelle. Toimenpiteet haitallisten vieraseläinlajien hävittämiseksi, niiden kantojen säätelymiseksi ja niiden leviämisen rajoittamiseksi tulee toteuttaa säästämällä eläimet vältettävissä olevalta kivulta, tuskalta ja kärsimykseltä.

Haitalliset vieraslajit, joihin torjunta kohdistetaan, määritellään EU:n vieraslajiluettelossa. Luettelon hyväksyy EU:n komissio. Ensimmäinen EU:n vieraslajiluettelo tuli voimaan 3.8.2016². Luetteloa täydennettiin 12 lajilla 2.8.2017 (1. täydennysluettelo)³, 17 lajilla 15.8.2019 (2.

¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1143/2014 haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ennalta ehkäisemisestä ja hallinnasta ([linkki 1](#)).

² Komission täytäntöönpanoasetus (EU) 2016/1141, annettu 13 päivänä heinäkuuta 2016, unionin kannalta ([linkki 2](#)).

³ Komission täytäntöönpanoasetus (EU) 2017/1263, annettu 12 päivänä heinäkuuta 2017, täytäntöönpanoasetuksella (EU) 2016/1141 Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 1143/2014 nojalla hyväksytyn unionin kannalta merkityksellisten haitallisten vieraslajien luettelon saattamisesta ajan tasalle ([linkki 3](#)).

täydennysluettelo)⁴ ja 22 lajilla 2.8.2022 (3. täydennysluettelo)⁵. Afrikankynsisammakolle, pistialle ja siniraitakillille on asetettu kahden vuoden siirtymäaika, ja niitä koskevat kiellot astuvat voimaan 2.8.2024. Japaninkelasköynnöksen siirtymäaika on viisi vuotta, joten sen myynti-, maahantuonti- ja muut rajoitukset astuvat voimaan vasta 2.8.2027.

1.2. Hallintasuunnitelman laatiminen ja hyväksyminen

Vieraslajilain⁶ mukaan maa- ja metsätalousministeriö hyväksyy vieraslajien hallintasuunnitelman torjuntatoimenpiteiden selvittämiseksi ja ohjaamiseksi. Ministeriö teetti vuosina 2022–2023 suunnitelmaa varten selvityksen siitä, miten laajasti EU:n vieraslajiluettelon 3. täydennysluettelon lajeja esiintyy Suomessa ja miten niitä voidaan kustannustehokkaimmin torjua.

EU:n vieraslajiluettelon kolmas täydennysluettelo (Liite 1) sisältää:

- neljä kasvilajia: pistia, japaninkelasköynnös, silkkisailakki, seljaröyhytatar
- 17 eläinlajia:
 - kalat: siniraitakilli, amerikanbassi, mustapiikkimonna, idänkäärmeenpää, moskiittokala, marmorimoskiittokala,
 - nisäkkäät: aksiskauris, thaimaanorava
 - linnut: punaperäbulbuli
 - matelijat: kuningaskäärme
 - sammakkoeläimet: afrikankynsisammakko
 - hyönteiset: suurpäätulimuurahainen, punatulimuurahainen, mustatulimuurahainen, pikkutulimuurahainen
 - ravut: amerikanruosterapu
 - muut selkärangattomat: kultasimpukka
- yksi ruskolevälaji: japaninruskopaula.

Selvitys ja sen pohjalta tehty suunnitelmaehdotus haitallisten vieraslajien torjumiseksi laadittiin Luonnonvarakeskuksessa (Luke) niin kutsutussa EU-HAVI4-hankkeessa (Vieraslajihanke: Ehdotus haitallisten vieraslajien hallintasuunnitelmaksi EU:n vieraslajiluettelon kolmannen täydennysluettelon lajeille).

1.3. Hallintasuunnitelman keskeinen sisältö

Vieraslajeista aiheutuvan riskin ja torjuntakeinojen kustannusten ja hyötyjen perusteella arvioitiin ja valittiin ne ensisijaiset hallintatoimenpiteet, joihin Suomessa kannattaa panostaa.

⁴ Komission täytäntöönpanoasetus (EU) 2019/1262, annettu 25 päivänä heinäkuuta 2019, täytäntöönpanoasetuksen (EU) 2016/1141 muuttamisesta unionin kannalta merkityksellisten haitallisten vieraslajien luettelon saattamiseksi ajan tasalle ([linkki 4](#)).

⁵ Komission täytäntöönpanoasetus (EU) 2022/1203, annettu 12 päivänä heinäkuuta 2022, täytäntöönpanoasetuksen (EU) 2016/1141 muuttamisesta unionin kannalta merkityksellisten haitallisten vieraslajien luettelon saattamiseksi ajan tasalle ([linkki 5](#)).

⁶ Laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta (1709/2015, vieraslajilaki), 9 § ([linkki 6](#)).

Riskiarvio perustuu haitallisten vieraslajien lajiominaisuuksiin, lajeista aiheutuviin haittoihin, lajien leviämisen- ja menestymismahdollisuuksiin ilmastossamme, lajien tämän hetken leviämisen vaiheeseen ja nykyiseen levinneisyyteen sekä käytettävissä oleviin torjuntakeinoihin.

Leviämisen eri vaiheissa olevat haitalliset vieraslajit vaativat erilaisia torjuntatoimia. Tehokkainta on, jos lajin tuonti tai leviäminen uudelle alueelle pystytään kokonaan estämään. Jos laji on levinnyt laajalle, eikä sen torjuminen tai hävittäminen ole teknisesti mahdollista tai taloudellisesti mielekästä, voidaan tavoitteeksi asettaa kannan rajoittaminen tai lajin leviämisen estäminen uusille alueille haittojen minimoimiseksi.

Esimerkkejä suunnitelmasta

- Japaninkelasköynnöstä on Suomessa käytetty puutarhakasvina ja sen on mahdollista vakiintua Suomen luontoon. Japaninkelasköynnöksen hallintatoimeksi suositellaan esiintymien poistamista pihoista ja puutarhoista ympäristöön leviämisen rajoittamiseksi jo siirtymäajan aikana. Siirtymäajan jälkeen japaninkelasköynnöstä ei saa enää kasvattaa.
- Pistiaa käytetään akvaario- ja puutarhakasvina ja sitä on havaittu yhdessä lammessa Suomessa kesällä 2023. Pistiakasvustot on hävitettävä luonnosta sekä kasvatustieteiden mukaisesti myös akvaarioista, pihalammikoista ja maljakkoistutuksista viimeistään 2.8.2024 mennessä.
- Lemmikki- ja akvaariolajeja ei saa missään tapauksessa vapauttaa ympäristöön. Luontoon karanneet yksilöt on välittömästi poistettava. Jos omistajalla on ollut kuningaskäärme tai afrikankynsisammakko lemmikkinä jo ennen lajin sisällyttämistä EU:n vieraslajiluetteloon, sen voi pitää eläimen luonnolliseen kuolemaan saakka.
- Lisäksi on tärkeä valistaa etenkin puutarha-, lemmikki- ja akvaarioharrastajia EU-luetteloon kuuluvien lajien haitallisuudesta sekä tiedottaa niitä koskevista kielloista, erityisesti ympäristöön päästämisen- ja maahantuontikielloista, asianmukaisesta hävittämisestä sekä havaintojen ilmoittamisesta.

Yleisen vieraslajitietoisuuden lisäämiselle monikanavaisen viestinnän avulla on edelleen tarvetta haitallisten vieraslajien leviämisen ehkäisemiseksi.

1.4. Hallintasuunnitelman toteuttaminen ja toimenpiteiden rahoitus

Vieraslajilain mukaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus) valvoo EU:n vieraslajiasetukseen ja kansalliseen lakiin sisältyvien kieltojen ja velvoitteiden noudattamista. Tuontikieltoa EU:n alueelle valvoo Tulli. Etelä-Suomen aluehallintovirasto valvoo haitallisten vieraslajien hyödyntämiseen myöntämiensä lupien noudattamista. Kiellot ja velvoitteet sekä laissa säädetyt tehosteet niiden noudattamiseksi auttavat osaltaan torjumaan haitallisia vieraslajeja. Kieltoja ja velvoitteita voidaan käyttää silloin, kun haitallisen vieraslajin leviämistä vastuussa oleva taho voidaan yksiselitteisesti osoittaa. Merkittävin osa vieraslajien torjunnasta kohdistuu kuitenkin esiintymiin, joiden alkuperä ja leviämistapa eivät ole tiedossa eikä torjunnasta vastaavaa tahoja ole. Hallintasuunnitelmassa käsitellään erityisesti tällaisten vieraslajiesiintymien torjuntaa.

Vieraslajilaissa ei säädetä siitä, kenen tehtävänä on toteuttaa hallintasuunnitelmaa. Viranomaiset huolehtivat vieraslajien torjunnasta muussa laissa säädetyn toimivaltansa mukaisesti. ELY-keskuksen ja kunnan tehtävänä on edistää luonnonsuojelua alueellaan⁷. Kunnan tulee alueellaan valvoa ja edistää ympäristönsuojelua siten, että luontoa ja muuta ympäristöä suojelemalla, hoitamalla ja kehittämällä turvataan kunnan asukkaille terveellinen, viihtyisä ja virikkeitä antava sekä luonnontaloudellisesti kestävä elinympäristö⁸. Esimerkiksi Väyläviraston tehtävänä on muun ohella vastata valtion tie- ja rataverkosta ja niihin kohdistuvien toimien yhteensovittamisesta⁹. Metsähallituksen julkisiin hallintotehtäviin kuuluu muun ohella luonnonsuojelualueverkoston hoito ja käyttö sekä näiden tehtävien hoitoon tarkoitettujen muiden maa- ja vesialueiden sekä muun omaisuuden hoito¹⁰. Suomen riistakeskuksen tehtävänä on muun muassa riistaeläinlajeihin liittyvä lupahallinto, riistaeläinkantojen seuranta, vahinkojen ehkäiseminen, kestävän metsästyksen edistäminen sekä viestintä ja tiedotus¹¹. Luonnonvarakeskuksen tehtävänä on huolehtia vieraslajien seurannasta ja tuottaa tietoa haitallisten vieraslajien torjuntaa varten¹². Luonnonvarakeskuksen johdolla toimiva kansallinen verkosto vieraslajien asiantuntijoista tukee vieraslajien seuranta.

EU:n vieraslajiasetus ja kansallinen lainsäädäntö eivät edellytä kaikkien vieraslajiesiintymien torjuntaa. Hallintatoimenpiteiden suunnittelussa ja toteutuksessa on otettava huomioon haitallisesta vieraslajista aiheutuvat vahingot ja niiden todennäköisyys sekä toimenpiteiden kustannukset suhteessa niistä saataviin hyötyihin. Hallintasuunnitelmaa varten tehdyn selvityksen perusteella voidaan todeta, että nykyisin käytössä olleet torjuntakeinot kuten ELY-keskusten ja kuntien vieraslajityö, vapaaehtoiset toimenpiteet sekä tiedottaminen ja neuvonta täyttävät myös vieraslajilainsäädännön vaatimukset.

Hallintasuunnitelmassa kuvataan vastuu- ja yhteistyötahot toimenpiteiden toteuttamisessa sekä esitetään toteutuksen aikataulu. Tarkoituksena on, että viranomaiset ja muut toimijat käyttävät hallintasuunnitelmaa hyväkseen niille kuuluvassa vieraslajien torjunnassa, jotta toimenpiteet ja niiden vaatimat voimavarat voidaan kohdistaa mahdollisimman tehokkaasti.

Kuten edellä on todettu, viranomaiset toteuttavat niille kuuluvaa vieraslajien torjuntaa osana laissa säädettyä toimintaansa. Vieraslajien torjunnan tehostamiseksi hallitusohjelman 2019 mukaisesti myönnettiin maa- ja metsätalousministeriölle vuodelle 2020 budjettirahaa, mistä rahasta vieraslajihallinnan valtakunnallisen koordinoinnin tehostamiseksi siirrettiin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY-keskus) toimintamenomomentille pysyvästi yksi lisähenkilötyövuosi sekä vieraslajeja koskevan viestinnän sekä vieraslajiriskien hallinnan tehostamiseksi Luonnonvarakeskuksen momentille pysyvästi kaksi lisähenkilötyövuotta. Suomen riistakeskuksen tehtävät ja niiden rahoitus säilyivät entisellään, vaikka supikoiran ja eräiden muiden aiempien riistaeläinlajien sääntely siirrettiin vieraslajilain ja metsästyslain muutoksilla vuonna 2019 metsästyslaista vieraslajilakiin. Vieraslajien hallintaa parantaviin

⁷ Luonnonsuojelulaki (1096/1996), 6 §.

⁸ Laki kuntien ympäristönsuojelun hallinnosta (64/1986), 3 §.

⁹ Laki Väylävirastosta (862/2009), 2 §.

¹⁰ Laki Metsähallituksesta (234/2016), 5 §.

¹¹ Riistahallintolaki (18.2.2011/158), 2 §.

¹² Valtioneuvoston asetus Luonnonvarakeskuksesta 715/2014, 1 §.

tutkimus-, selvitys- ja kehittämishankkeisiin on mahdollista hakea tilannekohtaisesti ja tarpeen mukaan erillistä hankerahoitusta esimerkiksi EU:n Life+ -hankkeena.

1.5. Tahattoman tuonnin ja leviämisen väylät

Vieraslajilain mukaan maa- ja metsätalousministeriö hyväksyy myös haitallisten vieraslajien tahattomia leviämistä koskevan toimintasuunnitelman. Suunnitelman avulla selvitetään ja ohjataan toimenpiteitä, joilla pyritään estämään EU:n vieraslajiluettelon lajien leviäminen Suomeen tahattomasti esimerkiksi tuontitavaroiden ja ajoneuvojen mukana.

Ministeriö teetti vuonna 2022-23 suunnitelmaa varten selvityksen, joka laadittiin osana edellä mainittua EU-HAVI4-hanketta. Selvityksen pohjalta analysoitiin EU:n haitallisten vieraslajien tahattoman tuonnin ja leviämisen väylät ja laadittiin suunnitelmaehdotus ensisijaisista toimenpiteistä, joilla haitallisten vieraslajien leviämistä näiden väylien kautta voidaan rajoittaa ja estää.

2. Hallintasuunnitelma

2.1. Toimenpiteiden luokittelu sekä lajikohtaiset toimenpiteet ja kohdentaminen

Riskianalyysin perusteella EU:n haitallisten vieraslajien luettelon 22 täydennyslajista voidaan erottaa kolme ryhmää niiden nykylevinneisyyden, leviämiskäytön sekä vaadittavien ensisijaisten hallintatoimenpiteiden perusteella.

1. Suomessa tavatut lemmikit, puutarha- ja akvaariokasvit - viestintä ja hävittäminen.

Ryhmään 1 kuuluu neljä lajia: *pistia*, *japaninkelasköynnös*, *kuningaskäärme*, *afrikankynsisammakko*

Tähän ryhmään kuuluvia lajeja on käytetty puutarha- tai akvaariokasvina sekä lemmikkeinä Suomessa. Näistä lajeista ainoastaan pistiasta on yksittäinen havainto Suomen luonnosta ja ainoastaan japaninkelasköynnös voi vakiintua Suomeen. Japaninkelasköynnöksen ja pistian hallintatoimeksi suositellaan kasvustojen hävittämistä. Mikäli lemmikkilajien yksilöitä havaitaan luonnossa, on ne poistettava. Lisäksi on tärkeä valistaa mm. puutarha-, lemmikki- ja akvaarioharrastajia lajien haitallisuudesta sekä tiedottaa kaikista lajeista koskevista kielloista, erityisesti ympäristöön päästämistä, ja maahantuontikielloista, asianmukaisesta hävittämisestä sekä havaintojen ilmoittamisesta. Pistialla ja afrikankynsisammakolla on kahden ja japaninkelasköynnöksellä viiden vuoden siirtymäaika. Siirtymäajasta ja sen päättymisestä on viestittävä, mutta pistian ja japaninkelasköynnöksen poistamiseen olisi syytä ryhtyä hetimiten.

Viestitään viheralan ammattilaisille, puutarha-, akvaario- ja lemmikkieläinkaupan toimijoille sekä puutarha-, lemmikki- ja akvaarioharrastajille lajien haitallisuudesta, siirtymäajoista, maahantuontikielloista ja ympäristöön päästämiskielloista

- Vastuu- ja yhteistyötahot: maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, ELY-keskukset, Tulli, Ruokavirasto, puutarhakaupat ja -harrastajat, lemmikkieläinkaupat ja -harrastajat, akvaariokaupat ja -harrastajat, järjestöt ja yhdistykset.
- Aikataulu: jatkuva.

Ohjeistetaan akvaario-, lemmikki- ja puutarhaharrastajia lajien asianmukaisesta hävittämisestä

- Vastuu- ja yhteistyötahot: maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, ELY-keskukset, Ruokavirasto, puutarhakaupat ja -harrastajat, lemmikkieläinkaupat ja -harrastajat, akvaariokaupat ja -harrastajat, järjestöt ja yhdistykset.
- Aikataulu: jatkuva

Poistetaan japaninkelasköynnöksen ja pistian kasvustot.

- Vastuu- ja yhteistyötahot: ELY-keskukset, kunnat, maanomistajat, puutarhakaupat ja -harrastajat, akvaariokaupat ja -harrastajat, järjestöt ja yhdistykset.
- Aikataulu: jatkuva.

Estetään lemmikkien ja akvaariokasvien ympäristöön vapauttamista viestinnän avulla.

- Vastuu- ja yhteistyötahot: maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, ELY-keskukset, Ruokavirasto, lemmikkieläinkaupat ja -harrastajat, akvaariokaupat ja -harrastajat, järjestöt ja yhdistykset.
- Aikataulu: jatkuva.

Mikäli kuningaskäärme tai afrikankynsisammakko havaitaan luonnossa, ryhdytään toimenpiteisiin niiden poistamiseksi.

- Vastuu- ja yhteistyötahot: ELY-keskukset, kunnat, maanomistajat, lemmikkieläinkaupat ja -harrastajat, akvaariokaupat ja -harrastajat, järjestöt ja yhdistykset
- Aikataulu: jatkuva.

2. Suomessa potentiaalisesti menestyvät ei-tavatut lajit - välittömät poistotoimet ja viestintä.

Ryhmään 2 kuuluvat lajit ovat: *seljaröyhytatar, siniraitakilli, amerikanbassi, mustapiikimonna, idänkäärmeenpää, amerikanruosterapu.*

Tähän ryhmään kuuluvien lajien hallintatoimenpiteiksi suositellaan viestintää tietoisuuden lisäämiseksi lajin maahantuontikiellosta sekä ympäristöön päästämiskiellosta. Lisäksi suositellaan yksilöiden poistamista, mikäli lajia havaittaisiin Suomessa. Lajien esiintymistä lähialueilla on myös seurattava. Siniraitakillille on asetettu kahden vuoden siirtymäaika, ja sitä koskevat kiellot astuvat voimaan 2.8.2024. Siirtymäajasta ja sen päättymisestä on tarpeen viestiä.

Poistetaan lajin yksilöt tavattaessa.

- Vastuu- ja yhteistyötahot: ELY-keskukset, kunnat, maanomistajat, vesialueidenomistajat, järjestöt ja yhdistykset.
- Aikataulu: jatkuva

Viestitään akvaario- ja puutarhaharrastajille maahantuontikiellosta ja ympäristönpäästämiskiellosta.

- Vastuu- ja yhteistyötahot: maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, ELY-keskukset, Tulli, Ruokavirasto, akvaario- ja lemmikkieläinkaupat, puutarhakaupat ja -harrastajat, järjestöt ja yhdistykset.
- Aikataulu: jatkuva

3. Pienen leviämiskäynnin lajit – levinneisyyden seuranta ja viestintä

Ryhmään 3 kuuluvat lajit ovat: *silkkisailakki, moskiittokala, marmorimoskiittokala, aksiskauris, thaimaanorava, punaperäbulbuli, suurpäätulimuurahainen, punatulimuurahainen, mustatulimuurahainen, pikkutulimuurahainen, japaninruskopaula, kultasimpukka.*

Tähän ryhmään kuuluvia 12 lajia ei ole tavattu Suomessa ja Suomen lähialueilla. Mikään ryhmän lajeista ei menestyisi tai menestyisi vain hyvin pienellä todennäköisyydellä Suomen ilmasto-olosuhteissa. Näille lajeille riittää tämänhetkiseksi hallintatoimenpiteeksi levinneisyyden seuranta Suomen ulkopuolella sekä viestintä lajien maahantuontikiellosta.

Seurataan mm. EASIN-varhaisvaroitusjärjestelmää hyväksikäyttäen lajien levinneisyysalueen kehitystä Suomen ulkopuolella.

- Vastuu- ja yhteistyötahot: maa- ja metsätalousministeriö, Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, Luonnontieteellinen keskusmuseo Luomus, ELY-keskukset.
- Aikataulu: jatkuva.

Viestitään lajien maahantuontikiellosta.

- Vastuu- ja yhteistyötahot: maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, ELY-keskukset, Tulli, Ruokavirasto, puutarhakaupat ja -harrastajat, akvaariokaupat ja -harrastajat, järjestöt ja yhdistykset.
- Aikataulu: jatkuva.

2.2. Yleisiä toimenpidesuosituksia vieraslajien hallintaan

Yleisesti haitallisten vieraslajien hallintaan tarvitaan alla olevia toimenpiteitä.

Lisätään vieraslajitietoisuutta monikanavaisen viestinnän avulla.

- Tehostetaan kohdennettua viestintää kunnille ja kansalaisille sekä eri alojen toimijoille: mm. akvaariokaupat ja -harrastajat, puutarhakauppa, viheralan ammattilaiset, kotipuutarhurit, lemmikkieläinkauppa ja -harrastajat, virkistys- ja ammattikalastajat, matkailijat sekä isännöitsijät ja kiinteistöhuolto.
- Aktivoidaan viestinnällä kansalaisia ilmoittamaan havaintojaan vieraslajit.fi-sivustolle ja osallistumaan torjuntaan ja talkoiden järjestämiseen.
- Kannustetaan viestinnällä myös maanomistajia ja kuntia tiedostamaan vastuunsa maillaan olevien vieraslajien torjuntavelvoitteista.
 - Vastuu- ja yhteistyötahot: maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö, tutkimuslaitokset, korkeakoulut, ELY-keskukset, kunnat, Metsähallitus, Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, Vieraslajiasioiden neuvottelukunta, Suomen riistakeskus, riistanhoitoyhdistykset, Kuntaliitto, Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö ry, maa-, metsä- ja puutarhatalouden etujärjestöt, neuvontaorganisaatiot ja oppilaitokset, puutarha- ja luonnonsuojelujärjestöt, paikalliset toimijat (esimerkiksi kotiseutu-, liikunta-, ulkoilu-, luonto- ja nuorisojärjestöt), akvaario- ja lemmikkieläinkauppa, muut yritykset.

- Aikataulu: jatkuva.

Raportoidaan vieraslajit.fi-sivustolle toimenpiteistä ja havaintotiedoista yhtenäisesti kaikkien haitallisten vieraslajien osalta. Kehitetään torjuntatoimien seurantajärjestelmää ja sen käyttöönottoa.

- Vastuu- ja yhteistyötahot: Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, Luonnontieteellinen keskusmuseo Luomus, ELY-keskukset, kunnat, Suomen riistakeskus, Metsähallitus, BirdLife Suomi
- Aikataulu: jatkuva.

Varmistetaan riittävät resurssit vieraslajien hallinnan jatkuvuuden turvaamiseksi ja edistetään nopeita torjuntatoimia mm. kehittämällä tarvittavia lupakäytäntöjä ja -prosesseja ja parantamalla eri tahojen yhteistyötä.

- Vastuu- ja yhteistyötahot: maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö, ELY-keskukset, Aluehallintovirasto
- Aikataulu: jatkuva.

Varmistetaan tutkimusrahoitus ja tuotetaan lisätutkimusta vieraslajien vaikutuksista, esiintymisestä ja menestymisedellytyksistä Suomen olosuhteissa (ml. ilmastonmuutoksen vaikutukset) sekä tehokkaista hallintakeinoista

- Vastuu- ja yhteistyötahot: maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, yliopistot ja tutkimuslaitokset
- Aikataulu: jatkuva.

3. Leviämisväyliä koskeva analyysi ja toimintasuunnitelma

3.1. Analyysi leviämisväylistä

3.1.1. Leviämisväyläluokittelu

EU:n haitallisten vieraslajien kolmannen täydennysluettelon 22 lajin leviämisväyliä selvitettiin luokittelemalla ne YK:n biodiversiteettisopimuksen (Convention on Biological Diversity CBD) - luokituksen mukaisiin luokkiin (Harrower ym. 2018). CBD-luokituksessa leviämisväylät jaetaan kuuteen luokkaan, jotka jakautuvat 44 alaluokkaan (Taulukko 1). Kuusi luokkaa voidaan jaotella tahallisiin (luontoon vapauttaminen tai hallinnasta karkaaminen) ja tahattomiin (kulkeutuminen kontaminoituneissa eliöissä tai kulkeutuminen vektorin mukana) leviämisväyliin sekä väylää ja leviämistä kuvaaviin luokkiin (leviämisväylä tai ilman apua leviävät) (Taulukko 1). Yhdellä lajilla voi olla useita leviämisväyliä. Selvityksessä eroteltiin Suomessa todetut leviämisväylät ja lajin potentiaaliset leviämisväylät.

3.1.2. Tulokset

Todetut leviämisväylät

Hallinnasta karkaaminen oli leviämisväylä neljälle lajille, joita Suomessa on harrastekäytössä. Kuningaskäärme ja afrikankynsisammakko ovat Suomessa satunnaisia lemmikkejä. Pistia on tuotu akvaariokasviksi ja japaninkelasköynnös puutarhakäyttöön. Lisäksi pistiaa on havaittu yhdessä varsinaissuomalaisissa lammessa, minne se on todennäköisesti vapautettu tahallisesti akvaariosta.

Potentiaaliset leviämisväylät

Kasvilajeille on useita potentiaalisia leviämisväyliä kaikissa leviämisväyliin luokissa. Keskeisin potentiaalinen leviämisväylä on käyttö puutarha- tai akvaariokasvina ja siitä aiheutuva hallinnasta karkaaminen. Hallinnasta karkaamista voi tapahtua myös muusta kasvien käytöstä puutarhataloudessa. Japaninkelasköynnöstä on ainakin Pohjois-Amerikassa vapautettu tahallisesti luontoon eroosion torjumiseksi. Suomeen kasvilajit voivat levitä kontaminoituneessa tuotteessa eläinten, muiden kasvien, taimimateriaalin tai elinympäristömateriaalin ja maa-ainesten mukana. Pistia voi levitä paikasta toiseen esimerkiksi kalastustarvikkeiden mukana, ja japaninkelasköynnös, seljaröyhytatar sekä silkkisailakki voivat levitä koneiden, laitteiden ja matkatavaroiden matkassa. Lyhyempiä matkoja kasvilajit voivat levitä vesireittejä myöten. Tämä ei ole kuitenkaan näiden lajien osalta todennäköinen leviämisreitti.

Vieraslajikaloilla potentiaalisia leviämisreittejä ovat tahallinen vapauttaminen, mahdollinen akvaariokäyttö, luontainen leviäminen vesireittejä pitkin ja laivojen painolastivesien mukana leviäminen. Moskiittokalaa ja marmorimoskiittokalaa on muualla myös käytetty syöttinä ja biologisessa torjunnassa.

Aksiskauriin potentiaalisia leviämisreittejä ovat istutukset riistalajiksi ja karkaaminen tarhauksesta. Thaimaanoravan leviämisreitti Suomeen on ihmistoiminnan kautta, karanneena tai vapaaksi päästettynä lemmikkinä.

Afrikankynsisammakko ja kuningaskäärme ovat pitkäikäisiä lemmikkejä, joita saatetaan tahallisesti vapauttaa luontoon. Afrikankynsisammakko voi levitä myös esimerkiksi kalanistutuksen ja kasvien mukana sekä vesiväyliä pitkin. Kuningaskäärme voi levitä myös kasvi-, taimi- tai elinympäristömateriaalin siirtelyn mukana sekä rahdin tai muiden kuljetusten matkassa.

Punaperäbulbulin potentiaalinen leviämisreitti Suomeen on luontainen levittäytyminen, mutta se on erittäin epätodennäköistä. Se voisi tulla Suomeen myös laivassa salamatkustajana tai ihmisen tahallisesti tuomana lemmikkieläimenä, josta se voisi edelleen päätyä luontoon.

Tulimuurahaisia voi tulla tahattomasti taimimateriaalin ja kasvien mukana tai matkatavaroissa. On myös mahdollista, että niitä on hankittu ja kielloista huolimatta edelleen hankitaan ulkomailta lemmikiksi.

Amerikanruosterapu voi levitä ihmisten toimesta joko tahallisesti levitettynä tai akvaariokarkulaisena, tai tahattomasti esimerkiksi kalastusvälineiden tai veneiden mukana. Japaninruskopaula voi levitä vesiväyliä pitkin sekä kalastusvälineiden, painolastivesien ja laivojen mukana sekä vesiviljelyn seurauksena. Kultasimpukan todennäköisin leviämisreitti uusille alueille on laivojen painolastivesi. Lisäksi se voi siirtyä uusille alueille kiinnittymällä laivojen runkoihin tai kalastusvälineisiin.

3.2. Toimintasuunnitelma

3.2.1. Tavoitteet ensisijaisten väylien hallinnassa ja leviämisen estämisessä

Estetään tahallinen levittäminen/vapauttaminen luontoon

Erityisesti kalojen, akvaariokasvien ja lemmikkien kohdalla tahallisen levittämisen ja luontoon päästämisen estäminen on tärkeää lajin leviämisen estämiseksi.

Estetään hallinnasta karkaaminen

Karkaamisen estäminen on keskeinen toimenpide ihmisen hallinnassa olevien vieraslajien leviämisen estämiseksi. Tätä toimenpidettä koskevien lajien joukossa ovat puutarha- ja akvaariokasveina käytetyt japaninkelasköynnös ja pistia sekä lemmikkeinä käytetyt kuningaskäärme ja afrikankynsisammakko. Näiden lajien kohdalla on tärkeää myös valistaa ko. lajien myyntikiellosta. Vaikka japaninkelasköynnöksen kohdalla kiellot tulevat voimaan 2.8.2027 viiden vuoden siirtymäajan jälkeen sekä pistialla ja afrikankynsisammakolla 2.8.2024 kahden vuoden siirtymäajan jälkeen, lajien haitoista tulee viestiä, jotta lajeja ei hankittaisi enää siirtymäaikana lisää.

Estetään kulkeutuminen kontaminoituneissa tuotteissa

Kulkeutumista kontaminoituneissa tuotteissa ja vektorin mukana voi tapahtua sekä ulkomailta Suomeen että Suomen sisällä. Ulkomailta Suomeen leviäminen voisi olla mahdollista kontaminoituneen kasvi-, taimi- ja elinympäristömateriaalin mukana. Lisäksi eräät kasvilajit voivat levitä eläinten mukana ja kala- ja rapulajit syötteinä.

Estetään kulkeutuminen vektorin mukana

Lajeja voi kulkeutua tahattomasti kalastustarvikkeiden, koneiden ja laitteiden, kuljetusten sekä matkatavaroiden mukana. Vesilajeista amerikanbassi, siniraitakilli, japaninruskopaula ja kultasimpukka voivat levitä painolastivesien mukana.

3.2.2. Ensisijaiset toimenpiteet

Kohdennettu viestintä

- **Viestitään haitallisia vieraslajeja koskevasta lainsäädännöstä ja siihen liittyvistä kielloista**

Kohdistetaan viestintää toimijoille ja kansalaisille, jotta he tietäisivät EU-asetuksesta, sitä toimeenpanevasta Suomen vieraslajilaista sekä lajeista, joita nämä koskevat. Tällä voitaneen pitkälle ehkäistä luettelon lajien tahallinen ja tahaton myynti, osto ja kasvatustahallisuus sekä karkaaminen ympäristöön. Luettelon lajeista viestintää tulee erityisesti kohdentaa

japaninkelasköynnökseen, seljaröyhytatariin ja pistiaan, jotta niitä ei tuotaisi puutarha- ja akvaariokasveiksi Suomeen.

- **Kohdennetaan viestintää puutarha-alan toimijoille sekä puutarhaharrastajille**

Viestitään erityisesti japaninkelasköynnöksen haitoista, sitä koskevista kielloista sekä siirtymäajasta. Vaikka japaninkelasköynnöksen kiellot tulevat voimaan 2.8.2027 viiden vuoden siirtymäajan jälkeen, lajin haitoista tulee viestiä, jotta sitä ei hankittaisi enää siirtymäaikana lisää. Lisäksi ohjeistetaan japaninkelasköynnöksen hävittämiseen ryhtymistä jo ennen siirtymäajan loppumista lajin mahdollisen leviämisen estämiseksi. Seljaröyhytattaren ja silkkisailakin osalta kerrotaan erityisesti maahantuontikiellosta.

- **Kohdennetaan viestintää akvaario- ja lemmikkikaupoille ja -harrastajille**

Viestitään lajien haitoista ja niitä koskevista kielloista sekä siirtymäajoista. Pistialla, afrikankynsisammakolla ja siniraitakillillä on kahden vuoden siirtymäaika. Lemmikki- ja akvaarioharrastajille on erityisesti viestittävä ympäristöön päästämiskielloista sekä ohjeistettava lajien oikeaoppiseen hävittämiseen. Pistia on yleinen akvaariokasvi ja sen osalta on siirtymäajan loppuessa erityisesti viestittävä maahantuonti-, myynti- ja kasvatuskiellosta.

- **Viestitään lajeja koskevista siirtymäajoista**

Vaikka japaninkelasköynnöksen kohdalla kiellot tulevat voimaan 2.8.2027 viiden vuoden siirtymäajan jälkeen sekä pistialla, afrikankynsisammakolla ja siniraitakillillä 2.8.2024 kahden vuoden siirtymäajan jälkeen, lajien haitoista tulee viestiä, jotta lajeja ei hankittaisi enää siirtymäaikana lisää. Viestitään myös siirtymäajoista ja niiden päättymisestä.

- **Vastuu- ja yhteistyötahot:** maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Luonnonvarakeskus, Suomen ympäristökeskus, Ruokavirasto, ELY-keskukset, Tulli, kunnat, järjestöt ja yhdistykset, yritykset.

- **Aikataulu:** jatkuva

Lähteitä ja tausta-aineistoja

Harrower, CA., Scalera R., Pagad, S., Schönrogge, K. & Roy, HE. 2018. Guidance for interpretation of CBD categories on introduction pathways.

<https://circabc.europa.eu/sd/a/738e82a8-f0a6-47c6-8f3b-aeddb535b83b/TSSR-2016-010%20CBD%20categories%20on%20pathways%20Final.pdf>

Liite 1. EU:n vieraslajiluettelon kolmas täydennysluettelo* (voimaan 2.8.2022 alla erikseen mainittuja siirtymäaikoja lukuun ottamatta)

KASVIT

[japaninkelasköynnös](#) (*Celastrus orbiculatus*) (Thunberg) (siirtymäaika 2.8.2027 saakka)

[seljaröyhytatar](#) (*Koenigia polystachya*)

[silkkisailakki](#) (*Hakea sericea*)

VESIKASVIT

[pistia](#) (*Pistia stratiotes*) (Linnaeus) (siirtymäaika 2.8.2024 saakka)

LEVÄT

[japaninruskopaula](#) (*Rugulopteryx okamurae*)

LINNUT

[punaperäbulbuli](#) (*Pycnonotus cafer*) (Linnaeus)

KALAT

[amerikanbassi](#) (*Morone americana*)

[idänkäärmeenpää](#) (*Channa argus*) (Cantor)

[marmorimoskiittokala](#) (*Gambusia holbrooki*) (Girard)

[moskiittokala](#) (*Gambusia affinis*) (Biard & Girard)

[mustapiikkimonni](#) (*Ameiurus melas*) (Rafinesque) (

[siniraitakilli](#) (*Fundulus heteroclitus*) (siirtymäaika 2.8.2024 saakka)

NISÄKKÄÄT

[aksiskauris](#) (*Axis axis*)

[thaimaanorava](#) (*Callosciurus finlaysonii*) (Horsfield)

SAMMAKKOELÄIMET

[afrikankynsisammakko](#) (*Xenopus laevis*) (Daudin) (siirtymäaika 2.8.2024 saakka)

MATELIJAT

[kuningaskäärme](#) (*Lampropeltis getula*)

RAVUT

[amerikanruosterapu](#) (*Faxonius rusticus*) (Girard)

HYÖNTEISET

[mustatulimuurahainen](#) (*Solenopsis richteri*) (Forel)

[pikkutulimuurahainen](#) (*Wasmannia auropunctata*) (Roger)

[punatulimuurahainen](#) (*Solenopsis invicta*) (Buren)

[suurpäätulimuurahainen](#) (*Solenopsis geminata*) (Fabricius)

MUUT SELKÄRANGATTOMAT

[kultasimpukka](#) (*Limnoperna fortunei*) (Dunker)

Alkuperäinen lähde: Komission [täytäntöönpanoasetus \(EU\) 2016/1141](#), annettu 13 päivänä heinäkuuta 2016, unionin kannalta merkityksellisten haitallisten vieraslajien luettelon hyväksymisestä Euroopan parlamentin ja neuvoston [asetuksen \(EU\) N:o 1143/2014](#) nojalla. Luettelo on saatettu ajan tasalle komission [täytäntöönpanoasetuksella \(EU\) 2017/1263](#), annettu 12 päivänä heinäkuuta 2017, [täytäntöönpanoasetuksella \(EU\) 2019/1262](#), annettu 25 päivänä heinäkuuta 2019 ja [täytäntöönpanoasetuksella \(EU\) 2022/1203*](#) annettu 12 päivänä heinäkuuta 2022.